

СТЕЦИК Юлія Вадимівна
студентка 2-го курсу ФОФ
стац., гр. ФК-09-1,
ЯКОВЕНКО Роман Валерійович,
кандидат економічних наук

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ РОБОЧОЇ СИЛИ НА МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

У статті проаналізовано теоретичні підходи до такої економічної категорії як міжнародна трудова міграція. Під нею розуміється процес руху робочої сили, який супроводжується зміною змісту праці, виду зайнятості та місця проживання. Розглядаються позитивні та негативні наслідки міграції у світовому господарстві.

Постановка проблеми та її актуальність. Починаючи викладення такої глобальної проблеми як міграція робочої сили, потрібно зазначити, що міграційні рухи є так званим індикатором реакції населення на зміни в економічному, політичному, соціальному житті будь-якого суспільства. Процес міграції безпосередньо пов'язаний з економічними перебудовами в будь-якій країні. Міграція як явище виникла та розвивалась одночасно із самим людством, тому немає жодної країни у світі, яка б на різних етапах свого розвитку тією чи іншою мірою не була задіяна у світових міграційних процесах: чи то у ролі країни-донора – постачальника трудових ресурсів, чи то у ролі країни-реципієнта.

Актуальність теми полягає в глобальності та стрімкому рості великомасштабних внутрішньодержавних та міждержавних переміщень населення і трудових ресурсів у різних формах, зумовлених, насамперед, нерівномірністю соціально-економічного розвитку країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теорії міграції робочої сили присвячені праці класиків економічної науки, вітчизняних і зарубіжних дослідників. Серед великої кількості зарубіжних дослідників теорії міграції робочої сили можна виділити, передусім, таких авторів, як А. Сміт, А. Маршалл, які досліджували чинники, що визначають прийняття індивідуальних рішень про зміну виду зайнятості й місця проживання.

При командно-адміністративній системі широко розглядалися трудові переміщення, які охоплювали переважно внутрішньозаводський, внутрішньогалузевий, міжгалузевий і професійний рух робочої сили. Цим питанням присвячені праці таких авторів, як Б. Д. Бреев, А. Е. Котляр.

Період переходу деяких країн до ринкової економіки спричинив новий етап у дослідженні теоретичних проблем міграції робочої сили. Тут необхідно звернути увагу на праці М. В. Курмана, В. В. Онікієнка, Т. І. Заславської, Л. Л. Рибаківського.

Метою статті є узагальнення теоретичного матеріалу, пов'язаного з міжнародною міграцією робочої сили, визначення методологічного інструментарію дослідження міжнародної трудової міграції, удосконалення

організаційної структури та механізмів державного управління міграційними процесами з метою посилення їх позитивного впливу на соціально-економічний розвиток країн. Також варто визначити переваги та недоліки міграції на міждержавному рівні, сформувані принципи удосконалення законодавства з питань міграції та формування раціональних механізмів регулювання міграції трудових ресурсів.

Виклад основного матеріалу. Одним із проявів інтернаціоналізації та демократизації господарського і соціально-культурного життя людства, а також наслідків гострих міжнародних протиріч, прямих зіткнень між народами та країнами, надзвичайних ситуацій і стихійних лих є великомасштабні внутрішньодержавні та міждержавні переміщення населення і трудових ресурсів у різних формах. Це й добровільні мігранти, що користуються правами та можливостями, наданими їм світовою цивілізацією і міжнародними ринками праці для вибору місця проживання та роботи, біженці та вимушені мігранти, що залишають свої домівки не за своєю волею, а під тиском обставин.

Масштаби потоків, соціальне та економічне положення мігрантів в окремі історичні періоди перетворюються в глобальні проблеми. Їх розв'язання вимагає широкого міжнародного співробітництва.

Міждержавна міграція населення та трудових ресурсів виникає за наявності значного контрасту в рівнях економічного та соціального розвитку і темпах природного демографічного приросту країн, які приймають і віддають робочу силу. Географічними центрами імміграції є найбільш розвинуті країни, такі як США, Канада, Австралія, більшість західноєвропейських країн, а також країни з високими доходами від продажу нафти та швидким економічним зростанням (Саудівська Аравія, Кувейт) [9, с. 137].

Міжнародна міграція існує в різних формах: трудової, сімейної, туристичної тощо. Провідна роль у міжнародних економічних відносинах належить трудовій міграції, так званій міжнародній міграції робочої сили.

Залежно від географічних напрямків розрізняють зовнішню і внутрішню міграцію робочої сили. Під внутрішньою розуміється переміщення робочої сили між містами і регіонами однієї країни, а під зовнішньою – з однієї країни до іншої.

Серед населення України мають місце чотири рівні міждержавних міграційних контактів: перший – обмін з державами СНД, другий – контакти з державами Закавказзя та Середньої Азії, третій – міграційні зв'язки з державами центральної Європи, четвертий – міграційні контакти з іншими державами світу, які традиційно притягують мігрантів (США, Канада, Австралія та інше).

Міжнародна міграція робочої сили посилюється в умовах формування економічних зв'язків у світовому господарстві. Під цим поняттям розуміють переміщення найманих працівників через кордони в пошуках роботи. Це стихійний процес розподілу трудових ресурсів між національними ланками світового господарства. Його економічною основою є відчуження

безпосередніх виробників від засобів виробництва, взаємозалежність країн та нерівномірність їх соціально-економічного розвитку.

Нині поширена міждержавна міграція й не спостерігається інтенсивної міжконтинентальної міграції. У Західній Європі найрозвиненіші індустріальні країни залучають робочу силу з її аграрної периферії. У Франції переважають працівники-емігранти з Іспанії, Італії та Північної Африки. До Німеччини мігрує робоча сила з Туреччини, Греції та Італії. Мігранти з Південної Європи, Північної Африки, Мексики малокваліфіковані і виконують роботу, якої уникає місцева робоча сила.

Більшість населення, що мігрує, керується економічними чинниками, найчастіше пошуками краще оплачуваної роботи. Серед мігрантів є й біженці, які залишають країну перебування через релігійні, політичні, етнічні та інші утиски. З'явилися екологічні біженці, які тікають через забруднення районів свого проживання.

До проблем міграції західні фахівці застосовують підхід, який можна описати словами „від себе” і „до себе”. Фактори групи „від себе” – це безробіття, безземелля, голод, війна тощо. Фактори групи „до себе” – наявність робочих місць, вищий рівень життя тощо.

У наш час міжнародна міграція робочої сили насамперед зумовлена:

- 1) Швидким зростанням населення нашої планети;
- 2) Нерівномірністю економічного розвитку країн світового співтовариства;
- 3) Розвитком сучасної науково-технічної революції;
- 4) Соціально-політичним розвитком окремих регіонів світу та держав;
- 5) Екологічним станом національного господарства [11, с. 157].

Світовий досвід свідчить, що трудова міграція забезпечує безперечні переваги як країнам, що приймають робочу силу, так і країнам, які її постачають. Разом з тим, міжнародна міграція робочої сили породжує й гострі соціально-економічні проблеми.

Останнім часом акцент в аналізі міграції змістився в бік дослідження акумуляції людського капіталу, як ендогенного фактору економічного зростання країн [4, с. 254]. Залучення іноземної робочої сили призводить до зростання конкуренції на внутрішньому ринку праці країн, до певної міри стимулює зростання продуктивності праці та ефективності виробництва.

Міжнародна міграція населення відіграє важливу роль у демографічному розвитку окремих країн і регіонів. У результаті міграційних потоків цілий ряд промислово розвинених країн уповільнювали спад приросту населення, в першу чергу це стосується країн Західної Європи. Економіка цілого ряду промислово розвинутих держав була створена за рахунок масового залучення робочої сили ззовні. Практично стовідсотковий внесок у створення та розвиток економіки таких країн, як Канада, Австралія, Нова Зеландія, Ізраїль зробили іммігранти [11, с. 155].

Разом з тим, наплив робітників із-за кордону ускладнює проблему зайнятості, призводить до зростання безробіття, негативно впливає на економічне становище місцевих працівників. Поряд з економічними,

виникають соціальні, культурні, правові та інші проблеми. Слід зазначити, що працівники-іноземці, як правило, зазнають різних форм дискримінації, починаючи з умов прийняття на роботу, оплати праці і закінчуючи сферою медичного обслуговування, страхування [5, с. 39].

Таким чином, розподіл економічних вигод від міграції відбувається нерівномірно. Позитивні економічні ефекти від міграції межують з негативними наслідками.

Міжнародні міграційні процеси потребують регулювання з боку держав, що беруть участь в обміні трудовими ресурсами. Контролю і регулюванню підлягають соціальний, віковий та професійний склад мігрантів, рівень в'їзду та виїзду іноземних працівників.

Окремі країни почали укладати двосторонні конвенції з регулювання в'їзду та виїзду працівників ще з кінця XIX століття. Згодом такі угоди почали укладатися між багатьма країнами. Так, питання соціального забезпечення щодо громадян Італії та Франції були вирішені угодою, підписаною цими країнами ще в 1904 р. Швеція, Данія, Норвегія, Фінляндія та Ісландія в 1955 р. уклали угоду про рівноправність громадян цих держав в усіх питаннях найму на роботу та соціального забезпечення. Одним з основних моментів Римського договору про утворення ЄС став принцип „вільного переміщення осіб”.

Важливим елементом імміграційної політики західних держав є встановлення юридичного статусу мігрантів, що визначає їхні соціально-економічні, трудові та інші права, закріплені як у міжнародних угодах, так і у національних законодавствах. Цей статус позбавляє іноземних робітників політичних прав, обмежує в більшості випадків їх участь у профспілковій діяльності, регламентує строки перебування мігранта в країні зайнятості.

Нормативно-правова база для імміграції в більшості приймаючих країн представлена величезною кількістю законів і підзаконних актів. Основні риси імміграційного законодавства такі:

- професійна кваліфікація;
- обмеження особистого характеру;
- кількісне квотування;
- економічне регулювання;
- часові обмеження;
- географічні пріоритети;
- програми стимулювання рееміграції;
- програми професійної підготовки іммігрантів;
- програми економічної допомоги країнам масової еміграції.

Державне регулювання міжнародного ринку праці здійснюється на основі національного законодавства приймаючих країн і країн, що експортують робочу силу, а також на основі міждержавних і міжвідомчих угод між ними. Регулювання здійснюється через прийняття програм, які фінансуються з бюджету та спрямовані на обмеження припливу іноземної робочої сили (імміграції) або на стимулювання іммігрантів до повернення на батьківщину (рееміграції).

Більшість приймаючих країн використовують селективний підхід при регулюванні імміграції. Відсіювання небажаних іммігрантів здійснюється на основі вимог, які висуваються до кваліфікації, освіти, віку, стану здоров'я, шляхом кількісного та географічного квотування, прямих і непрямих заборон на в'їзд, тимчасових та інших обмежень. Стимулювання рееміграції здійснюється через виплату матеріальної компенсації від'їжджаючим іммігрантам, створення робочих місць, професійну підготовку іммігрантів, надання економічної допомоги країнам масової еміграції.

Державне регулювання міграційних процесів має позитивні результати. Контроль за рівнем в'їзду іноземців, здійснюваний усіма урядами країн імміграції, безумовно, сприяє дозуванню їхнього впливу залежно від виробничих потреб і ситуації на ринку праці. В такий спосіб попереджується спалах соціального напруження, який міг би виникнути за масового припливу іноземців в умовах власного масового безробіття.

Навіть з урахуванням існування двох ринків праці – для іммігрантів та для своїх працівників – уникнути конфронтації між ними було б важко. Регулювання надає організованого й певною мірою планомірного характеру найму, розподілові й використанню імпортованої робочої сили.

За сучасних масштабів міграції робочої сили основну роль почали відігравати багатосторонні угоди і нормативні акти Міжнародної організації праці (МОП) та інших міжнародних організацій, хоча жодна з них не має мандату на безпосереднє регулювання міграції робочої сили.

Висновки. Міжнародна міграція робочої сили посилюється в умовах формування економічних зв'язків у світовому господарстві. Під цим поняттям розуміють переміщення найманих працівників через кордони в пошуках роботи. Це стихійний процес розподілу трудових ресурсів між національними ланками світового господарства. Його економічною основою є відчуження безпосередніх виробників від засобів виробництва, взаємозалежність країн та нерівномірність їх соціально-економічного розвитку.

В результаті міграції робочої сили сформувався світовий ринок праці, пропозиція робочої сили на якому залежить від ситуації на внутрішніх ринках праці країн-експортерів і країн-імпортерів робочої сили.

Сучасний світовий ринок, що є складовою ринку робочої сили, характеризують три основні моделі трудових відносин: європейська, англо-саксонська і китайська. Вони відображають характер соціально-трудова відносин у різних країнах світу.

Розподіл позитивного економічного ефекту, що одержується в результаті міграції, відбувається у формі зростання доходів мігрантів, переказів коштів з-за кордону на батьківщину, в результаті зниження витрат виробництва в країнах, що одержують грошові перекази. Розвинуті країни є основним напрямком імміграції, а ті, що розвиваються – джерелом еміграції.

До негативних наслідків, породжених міграцією, відносяться: соціальні чвари, конфлікти, загострення міжнаціональних проблем,

злочинність тощо. Болючою темою для України залишається проблема „відпливу мізків”.

Міжнародні міграційні процеси потребують регулювання з боку держав, що беруть участь в обміні трудовими ресурсами. Контролю і регулюванню підлягають соціальний, віковий, та професійний склад мігрантів, рівень в'їзду та виїзду іноземних трудящих.

Сьогодні свобода пересування стала загальним міжнародно-правовим стандартом регулювання зовнішніх міграційних процесів, одним із фундаментальних правових принципів.

Список використаної літератури

1. Авдокушин Е. Ф. Международные экономические отношения / Е. Ф. Авдокушин. – М. : Информационно-внедренческий центр „Маркетинг”, 2008. – 289 с.
2. Белошاپка В. А. Транснаціональні корпорації в міжнародному бізнесі / В. А. Белошاپка. – К. : КГЗУ, 2004. – 44 с.
3. Богиня Д. П. Основи економіки праці : навч. посіб. / Д. П. Богиня, О. А. Грیشнова. – К. : Знання-Прес, 2000. – 232 с.
4. Буглай В. Б. Международные экономические отношения / В. Б. Буглай, Н. Н. Ливинцев. – М. : Финансы и статистика, 1999. – 347 с.
5. Дахно І. І. Міжнародна економіка : навч. посіб. / І. І. Дахно, Ю. А. Бовтрук. – К. : МАУП, 2002. – 216 с.
6. Заславская Т. И. Процессы миграции и их регулирование в социалистическом обществе / Т. И. Заславская, Л. Л. Рыбаковский // Социологические исследования. – 1998. – № 1. – С. 5–31.
7. Козик В. В. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / В. В. Козик, Л. А. Панкова, Н. Б. Даниленко. – [4-те вид.]. – К. : Знання-Прес, 2006. – 406 с.
8. Маршалл А. Принципы экономической науки / А. Маршалл. – Т. 1. – М. : Прогресс, 1993. – 414 с.
9. Семенов Г. А. Міжнародні економічні відносини : аналіз стану, реалії і проблеми : навч. посіб. / Г. А. Семенов, М. О. Панкова. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 232 с.
10. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А. Смит. – М. : Эксмо, 1997. – 222 с.
11. Румянцев А. П. Міжнародна економіка : підруч. / А. П. Румянцев. – К. : Знання, 2006. – 479 с.
12. Школа І. М. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / І. М. Школа, В. М. Козменко. – Чернівці : „Рута”, 1996. – 203 с.